

anar afaïçonant la seva obra? Com la veu ara, en perspectiva? Quina autocrítica es fa? Quins projectes de futur té? Quina era i és la seva concepció de la geografia?, etc., etc.

Potser seria un mica més crític pel que fa a les tres taules rodones que Buttimer inseureix en el seu manual. Malgrat la lúcida presentació de l'autora als contextos socials i acadèmics corresponents —mostra evident d'una enorme capacitat per interpretar contextos nacionals molt diferents—, crec que les taules rodones no encaixen amb les històries personals. No hi fa res que l'estructura i el discurs siguin diferents ni que hi participin uns altres geògrafs. El problema és que potser els temes de discussió no són els més apropiats i que, sovint, es perd el fil. Això impedeix arribar a unes conclusions comunes i concretes, tot i que, per altra banda, la conversa s'enriqueix enormement, abastant aspectes diversos —i interessants, tanmateix— que s'allunyen del tema mateix de discussió (la concepció de la geografia, el paper del treball de camp, el futur dels joves llicenciats o fins i tot, com ho feia Carl Sauer, per mantenir entusiasmat els seus estudiants de Berkeley).

En d'altres escrits hem pogut comprovar l'habilitat d'Anne Buttimer a l'hora de transmetre missatges de gran rigorositat científica amb un llenguatge poètic i carregat d'emoció. Aquest *esprit de finesse* que tant la caracteritza s'entreu també en aquest cas: en la introducció, en la presentació de les autobiografies, en els apartats d'interpretació contextual. La rigorositat s'observa a tort i a dret, en les referències utilitzades, en el comentari del mètode de treball seguit, en l'exposició de les successives fases de maduració del projecte, en les detalladíssimes

notes a peu de pàgina que aclareixen tot l'aparell conceptual («pràctica», «experiència», «hermenèutica»...).

En definitiva, ens trobem davant d'un llibre innovador, que eixampla amb escreix l'horitzó de possibilitats i d'interpretacions que sobre el pensament geogràfic ens han ofert fins ara els enfocaments convencionals. *The Practice of Geography* mostra clarament les limitacions inherents a aquelles generalitzacions sobre la història de la geografia basades només en el «pensament» o només en el «context» (p. 15). Es tracta, fet i fet, d'un primer assaig experimental d'un ambiciós projecte engegat ja fa uns anys (*The International Dialogue Project*) que transcendeix, àdhuc, els límits mateixos de la geografia amb l'ànim d'aconseguir un fructífer diàleg entre les diverses interpretacions del món.

Joan Nogué i Font

Col·legi Universitari de Girona
Universitat Autònoma de Barcelona

CLAVERO, P.L., RASO, J.M., *Los climas. Fundamentos y sugerencias didácticas*, Anaya, 135 pp., Madrid 1983.

El clima és un dels temes més importants de la Geografia Física, ja que exerceix una forta influència sobre el medi (tant el físic com l'humà). Per altra banda, cal remarcar que la Climatologia és una ciència força recent: no experimenta un desenvolupament i sistematització decisius fins arribar al període comprès entre les dues guerres mundials.

A la Història de la Climatologia, Catalunya ha tingut un paper capdavanter per dues raons: 1) va tenir aviat una xarxa relativament bona d'estacions meteorològiques, que va permetre fer estudis climàtics sobre una base de dades estadístiques; 2) ha estat essencial l'aportació d'alguns dels seus homes en aquest camp (cal destacar l'excel·lent figura del climatòleg E. Fontserè). Precisament, l'obra que es ressenya té com autors dos prestigiosos climatòlegs catalans que treballen en el Departament de Geografia de la Universitat de Barcelona.

La Climatologia està inclosa dins la Geografia i, com que l'ensenyament d'aquesta mai no ha estat afavorit a la universitat ni a l'ensenyament mitjà, s'explica que la majoria dels textos de Climatologia que s'utilitzen siguin estrangers. Per tot això, cal celebrar l'aparició del llibre en qüestió del qual parlarem tot seguit.

L'obra és dividida en nou capítols. En el primer s'introdueixen els conceptes fonamentals en l'estudi del clima: s'hi parla de les diferències entre Meteorologia i Climatologia, així com entre clima i temps; finalment, s'hi analitzen els factors i els elements del clima de manera breu però exhaustiva. El segon capítol dona una visió rigorosa i completa d'una qüestió tan important en el clima com és la circulació atmosfèrica, incloent-hi les més recents teories sobre aquest tema; les deu figures que apareixen al llarg d'aquest capítol són decisives per a facilitar la comprensió dels complexos fenòmens que aquí s'estudien i que estan relacionats amb l'escalfament heterogeni de la superfície terrestre, el moviment de rotació (que origina la desviació de Coriolis) i el fregament de l'aire amb la Terra; conjunt de fe-

nòmens que determinen les circulacions atmosfèriques zonal i meridiana.

En el capítol tercer s'analitzen els climes intertropicals i es presenten quatre climodiagrames de climes equatorials, cinc de climes tropicals de façana oriental i cinc més de climes tropicals continentals; no es parla del clima monsonic, ja que els autors el deuen donar per inclòs en el clima tropical de façana oriental. En el quart capítol s'estudien els climes subtropicals, presentant com exemples sis climodiagrames de climes mediterranis i cinc de climes xinesos; aquí, cal advertir que el clima de Port Elizabeth (p. 57) és mediterrani i no pas xinès, ja que té un estiu sec (gener i febrer).

Els climes temperats freds són analitzats en el capítol cinquè, on hi figuren cinc climodiagrames de climes oceànics i sis de climes continentals; també es parla del clima de la façana oriental dels continents, com a híbrid entre l'oceànic i el continental. En el sisè capítol es fa un exhaustiu i molt ben estructurat estudi dels climes polars, amb l'acompanyament gràfic de dos climodiagrames per a cada tipus d'aquests climes: polar oceànic, de tundra i polar glaciàric; sens dubte, aquest capítol i el següent són els millors dels dedicats als climes.

Pel que fa als climes de muntanya, són l'objecte del capítol setè, on se'n fa una anàlisi molt acurada; aquí hi ha també dos climodiagrames per a cadascun dels tres tipus de clima d'altura que es tracten: l'intertropical, el de latituds mitges i el dels dominis mediterranis. En el capítol vuitè són presents els climes desèrtics, que se subdivideixen en desèrtics càlids i desèrtics freds, però hi manca la important diferenciació entre climes esteparis i climes desèrtics; així,

hi ha nou climodiagrames de climes desèrtics, dels quals tres en realitat són climes esteparis: Sarmiento, Turgai i Urga (considerant l'índex d'aridesa segons el qual un clima no és desèrtic si la seva precipitació anual en cm supera el valor de la temperatura mitjana anual en °C).

En conjunt, el tractament dels climes de la Terra és tan clar com rigorós; solament s'hi troba a faltar, demés de la diferenciació ja esmentada entre climes esteparis i desèrtics, la classificació de Köppen-Trewartha, fonamental en tot estudi de Climatologia. L'absència d'aquesta classificació empobreix una mica l'obra que es comenta, tot i que pugui ésser justificada per tractar-se d'un llibre de butxaca i no pas d'un gran manual. Finalment, el darrer capítol s'ocupa de la variabilitat climàtica, problemàtica qüestió que és avui de la màxima actualitat i que aquí s'analitza d'una manera força assimilable; al final hi ha un planisferi amb una distribució potser massa esquemàtica dels climes terrestres. Quant a la bibliografia, consta de trenta-dos títols adients per ampliar els conceptes que s'expliquen en aquesta obra.

El més positiu del llibre ressenyat és el fet que té una finalitat eminentment didàctica: així, a la fi de cada capítol hi ha dos apartats (suggeriments didàctics i activitats) que assoleixen aquesta finalitat de manera excel·lent, tot constituint una valuosa guia de Pràctiques de Climatologia per al professor que imparteixi classes d'aquesta ciència. Cal advertir, però, que les sempre tan temudes errates d'impresca poden confondre el lector a les pàgines 61 i 62: a la 61, la sèrie de temperatures i precipitacions de Lisboa correspon en realitat a Santiago de Xile, mentre que la de Buenos Aires correspon a Lis-

boa; a la 62, a la part superior manca posar-hi «Climas chinos», mentre que la sèrie de Santiago és la que de fet correspon a Buenos Aires.

Per acabar, direm que, demés del contingut teòric i dels apartats didàctics, és també molt adequada la constant relació que es va fent entre cada clima i les formacions vegetals i les activitats humanes amb ell relacionades, ja que en Geografia tot tipus de fenomen influeix sobre els altres i és alhora influït per ells. Per tot això, podem concloure que l'obra comentada presenta un enfocament de la Climatologia alhora geogràfic i didàctic que la fa molt recomanable per a tots els estudiosos d'aquest tema de la Geografia Física.

Agustí Xercavins i Comas
Col·legi Universitari de Girona
Universitat Autònoma de Barcelona

HOFMEISTER, B., STEINECKE, A., (eds.), *Geographie des Freizeit-und Fremdenverkehrs*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1984, 402 pp. (Wege der Forschung, tomo 592).

KULINAT, K., STEINECKE, A., *Geographie des Freizeit-und Fremdenverkehrs*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1984, 264 pp. (Ertraege der Forschung, tomo 212).

Como fenómeno de masas, las actividades realizadas durante el tiempo libre —más adelante indicaremos brevemente la problemática que plantea su delimitación conceptual— son el resultado de una serie de cambios que